

SĂRBĂTORI, OBICEIURI ȘI CREDINȚE LA RUMÂNII DIN SATUL KRIVELJ, MUNICIPALITATEA BOR (NORD-ESTUL SERBIEI)

Emil ȚÎRCOMNICU*

Abstract

This paper is a transcript of an interview about family feasts and customs (birth, wedding and funeral) and folk calendar. The interlocutor was the retired engineer Dragomir Dragić from Krivelj, Bor county, and this interview valorizes the intangible heritage of the population of Romanian origin from this areal.

Keywords: feasts and customs, birth, wedding, funeral, folk calendar, Timoc Valley, intangible heritage.

Cuvinte-cheie: sărbători și obiceiuri, naștere, căsătorie, înmormântare, calendar popular, Valea Timocului, patrimoniu imaterial.

Într-un periplu prin satele din Municipality Bor, în cadrul unui proiect finanțat de Institutul Cultural Român („Mediateca românilor din Timoc”), am ajuns în ziua de 13 iulie 2014, în satul Krivelj, în casa inginerului pensionar Dragomir Dragić (în română Drăgiș/Drăgiș), născut în anul 1944, un pasionat culegător de folclor. Din echipa care a realizat această vizită făceau parte doi timoceni, Zavisă Jurj și Predrag Balasević, și colegul meu, etnomuzicologul Constantin Secară.

După o introducere în situația socială și culturală a „rumânilor” din nord-estul Serbiei, am încercat să aflăm elemente din etnologia acestora, pe baza unui interviu privind sărbătorile și obiceiurile din calendarul popular și din cadrul vieții de familie, prilejuite de naștere, căsătorie și înmormântare. Interviuul s-a desfășurat pe durata a aproximativ trei ore, beneficiind de amabilitatea domnului Dragić, obișnuit cu astfel de cercetări, cunoscând importanța lor pentru patrimoniul imaterial al românilor timoceni. A avut prilejul, în urmă cu 14 ani, să ajute la culegerea de date pentru realizarea *Atlasului lingvistic al graiurilor românești* pentru acest areal din nord-estul Serbiei, în

* Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”, București – România.

legătură fiind atunci cu profesorii Petru Neiescu, Eugen Beltechi și Eugen Mocanu, cercetători la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca.

Temele puse în discuție au fost înregistrate cu reportofonul, fiind apoi transcrise, prelucrate și sistematizate din punct de vedere etnografic. Întrebările, la transcriere, au devenit explicație introductivă la temă. Cuvintele incluse între paranteze drepte sunt completările noastre pentru înțelegerea textului. Cuvintele specifice arealului timocean, care sunt explicate în Glosar, sunt date în text cu litere italice.

Diferențele între grupurile etno-lingvistice din arealul timocean din Serbia, ungureni și *țăreni*, sunt evidențiate, indirect, chiar de interlocutor. Spre exemplu, cuvintele mămăligă și coleașă: „*Coleașă*, la toți care ni se zice ungureni e coleașă. [Cuvântul] mămăligă aicea începe de unde începe graiul oltenesc. Noi, *coleașa* n-o sărăm, că la noi brânza a fost sărată. Cu carnea și brânza se mănâncă *coleașa*, de nu-i mai trebuie sare”.

Astfel, încă de la început, Dragomir Dragić aprecia că ar fi nevoie de câteva lucrări fundamentale pentru cultura tradițională a românilor din acest areal, cum ar fi: atlase etnografice și lingvistice, dicționare, articole și studii ș.a. „*Calendarul popular de peste an*, [pe] care deja l-a publicat profesorul [Ion] Ghinoiu, ar putea să facă [unul] așa, comparativ, că sunt aceleași denumiri: Dragobete, Babele, Ropotin, Rusaliile, Mătcălăul, Paștili, Sân-Toaderii, Lunea Cioarelor, Marțea Încuniată, Miercurea Babilor, Joia Vearde, și așa mai merge. Apoi poamele după mort, nu s-a mâncat fragi până în ziua de Moșii de fragi, și întotdeauna se *lumește* la ai morți. Întâi se dă la ai morți, pe urmă la ai vii! Dacă a fost vorba de fragi, până la Moșii de fragi [nu s-au mâncat]. Dacă a fost vorba de *mniiare*, atunci până în Sânpetru [nu se mâncau mere], *mniiare* de Sân-Petru...” În acel moment Dragomir Dragić nu știa că pentru regiunea Vidinului, la românii timoceni din Bulgaria, am realizat astfel de lucrări în colaborare cu alți colegi de la Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”, pe care ulterior i le-am oferit¹.

¹ *Atlasul Etnografic Român. Românii din Bulgaria. Sărbători și obiceiuri*, vol. 1. Timoc, vol. 2. *Valea Dunării*, București, Editura Monitorul Oficial, 2011; corpusurile de documente etnografice *Sărbători și obiceiuri*, vol. 1. Timoc, vol. 2. *Valea Dunării* (reprezentând transcrierea interviurilor care au stat la baza atlaselor, publicate în 2010 (ediția a II-a în 2017), respectiv în 2011 la Editura Etnologică, ca și volumul *Românii dintre Vidin, Dunăre și Timoc. Sărbători, obiceiuri, credințe*, București, Editura Institutului Cultural Român, 2010.

Interviurile realizate în mai multe sate timocene din nord-estul Serbiei au fost făcute cu dorința de a alcătui un *Corpus de documente etnografice* cu tematica sărbători și obiceiuri. Arealul mare, cu peste 130 de sate locuite de către populație de origine română, care necesită un eșantion însemnat de localități, m-a determinat la acel moment să fac doar cercetări prospective, urmând să public independent, pentru fiecare localitate cercetată, câte un studiu. În anii trecuți am publicat patru articole în reviste și volume etnografice, materiale utile celor care vor dori să se documenteze despre cultura populară din acest areal².

Obiceiuri din ciclul familial

La naștere

Femeia gravidă se numește „femeia greoane, încărcată au greoane”.

Semne la copil: „Dacă am avut un sămn aicea spunea muma mea că a luat un strugur de la vecin și de aia e așa”.

Despre forma burții în ghicirea sexului „s-a vorbit că dacă e burta mai sus, e copil”.

Femeia gravidă nu era scutită de muncă: „Multe au și făcut acolo [la câmp], au făcut gloatele la loc”.

De cele mai multe ori, în trecut nășteau „acasă, nu în spital. La noi, în patu în care s-a dormit. Easte și alte *adeturi*, *ama* nu cunosc”.

Despre nașterea copilului se spunea că „s-a făcut. La noi numa când e vorba de a scoate vorbe, mai ales dacă-s vorbe rele, vorbite rău, atunci zice: «I-a născocit *povasta!*» Pentru *făcut*, copiii se fac, doar *vicili* fată”.

Pentru asistarea la naștere „s-a aflat cineva din *femelle*, au *vo muiare* mai bătrână, mai învățată, care a fost iscusită în așa ceva. Aci s-a

² *La românii timoceni din Serbia de nord-est. Note de teren din localitatea Slatina, districtul Bor*, în „Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor «C. Brăiloiu»”, tom 26, 2015, p. 23-52; *Obiceiuri de înmormântare la românii ungureni din Timoc (satul Vlaole, regiunea Bor)*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”, Iași, nr. XIV, 2014, p. 339-348; *Note de teren din localitatea Gornjane (Gorniana), Municipality Bor, Serbia Răsăriteană*, în „Caietele ASER”. *Identitate și alteritate. Valențe ale patrimoniului etnologic în cercetarea actuală. In honorem Ligia Fulga la 65 de ani*, nr. 12/2015, p. 107-142; „Sărbători, obiceiuri, credințe la românii timoceni din Osnić, Municipality Boljevac”, în vol. *The Rites of Passage Time after Time. Riturile de trecere în actualitate*. Editori: Adina Hulubaș, Ioana Repciuc, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2016, p. 237-265.

aflat și moașa, da moașa nu în feliu ăsta, că ea nu a ajutat la naștere, ea a fost numa pentru să lege buricu la copil. La noi nu numa muierile au putut să lege, și copiii și bărbații, da atuncea când crește *gloata* care *s-a făcut*, dacă e fată au *copil*, ea la bărbatu cutare care a moșit-o, îi zice iară moașă. Nu e *moșoniu*, *moșoniu* e bărbatu moașei. Da dacă el a legat buricu, lui i se zice iară moașă, că ăsta n-a fost lucru *bărbățesc*, a fost numa pentru muieri”.

Tăierea buricului se făcea, în trecut, „cu secera. Mie nu știu cum mi-a tăiat că abia s-a vindecat, și la trei ani încă nu s-a vindecat ca lumea. Al meu l-a legat cu fir de cânepă, cred că a fost cam cu *zgrabeni* și nu a strâns ca lumea, a prins apă și de aia iacă, m-a făcut așa să fiu, coadă de topor”.

Placenta, „*căscioara*, ea se duce nu știu unde, nu *se lapădă* cine, cum, mi se pare că se pune undeva, la *vrun* loc *pitulat*”. Despre cel care se naște cu placenta pe cap „va fi mare viteaz, așa [se] crede”.

Înfășarea copilului se făcea cu „*bârglă*. S-a țesut fâșia și atuncea așa leagă și la picioare și la mâini, să fie picioarele dreapte. Și chirăie bieții copii! Și se schimbă scutecele, nu ca acuma! Scutecele au fost țesute”.

Ursitoarele și ursirea copilului: „La trei zile [după naștere] se fac trei turte, lumânări pentru trei ursători, și alea se lasă lângă muma copilului, să visează ceva. Dacă vrea muma să-i fie copil bun școlar, au ceva și cu condeiu scrie. Dacă *vrunu* în *femeli* n-a prea fost vorbitor ca mine, atuncea l-a dus în coș la moară, acolo-l pun că să vorbească, cum e *șocotu*, voi titirez spuneți, *șocotu* la moară: «târ, târ, târ»”.

Leagănu copilului (denumire, esență de lemn și formă): „Leagănu se face din fag, se fierbe, se-ncovoiaie... dar la alții, la frații noștri din Craina [se numește] *luică*. Aia e ca o trăistuță. [Luau leagănu] întotdeauna, și la săpat. Nevasta tânără sapă la *loc*, cu leagănu-*croșniată*. Poate îl lasă și la umbră. Iaste un cântec, Șarpele, e în legătură cu asta, când a mușcat-o pe mumă-sa de țâță. Atunci ea l-a blestemat, când va ajunge să fie mare și viteaz atunci să-l înghită șarpele, este o baladă extraordinară despre șarpe, mitologică”.

Apărarea de deochi: „*Semnu* se lasă ca să doarmă bine. Dacă [la] vreunu îi place să doarmă, el îi dă *semnu* ca să dormi ca mine. Rupe un *păr* din ce e îmbrăcat și-i dă”. „Altădată s-a și legat, că eu gândesc că și la vite s-a legat o ață roșie. Dar dacă se priceape că e deocheat, că vreuna au ochi răi, atunci să descântă de deochi. Easte mai multe [descânțece], care-s scurte, easte care-s lungi”.

Descântat: „Iaste descântece și de lunatic, iaste și de altă nevoie. Când copilu capătă temperature mare, atunci se zice că l-a luat moașali. Și atuncea se ia iarbă, care i se zice iarba moașii, se duce la vro muiare bătrână care știe să descânte de moașă, și i se dă la copil, la fată, care atâta i s-a suit temperature și a căpătat un fel de *fras*. Cu aia s-a scăzut temperature, cu iarba moașii. Știu unde crește, pe la umbriști. E un fel de mentă sălbatică”.

Se spune așa despre blesteme: „În *credearea* noastră s-o spus așa: «Mumă-ta, e mama, aia de a născut copilu, dacă *bleastemă* vreodată, nu se prinde». Mai rău bleastem este dacă vine din gura moașei. Atunci, ea a fost un fel de ființă supranaturală, așa se zice”.

Ridicatul copilului la grindă: „Copiii care s-au făcut pe un an de zile și anu ce vine, la Sân-Văsâi, atuncea i se face *Grindii*, când vine moașa cu traista, mai întâi turtă, brânză închegată și ou. Ia traista și-l ridică așa de trei ori, îl ridică sus până la grindă, de aia și se numește *Grindii*. Altădată și vorbește cum grinzili îi țin greutățile, așa și Dumnezău să-i țină greutățile: «Să crești mare, tare! Cum ți-am văzut *grindeiu*, să-ți vedem *pețenia*, nunta [așa cum am participat la ridicarea ta la grindă, așa să venim la pețit și la nuntă!]. Să trăiești, să crești, cosiță alba să-mpletești, să te-*mpomăgești!*» *Împomăgești*, adică să te-nmulțești [să trăiești, să crești, să ajungi bătrân ca să-ți împletești cosița alba, să ai moștenitori!]”.

Daruri făcute cu acest prilej: „Care cum are. Mai mare dar se dă la nașu și la moașa. Dar la *Grindii* nașu e numa *gost*. Când se spune numele sau se taie din chică, mai întâi când se tunde, atuncea nașu e tartoru, al mai mare *gost*”. „Altădată, care au fost mai bogați au făcut și mai multe *Grindii*, și la ficior și la feate. Dar o dată a fost norma pentru toți. Și se face cu muzică”.

Tăiatul din păr la băieți: „Din chică. Nașu pune un ban, doi, trei. După ce crește părul, până în *Grindii*, nu se așteaptă *Grindii*. Cum a crescut părul, atuncea îi ia de o parte și alaltă, din mijloc. Se adună părul ăla pe un ban cu ceară și se dă la mumă-sa”.

Păstrarea nașului în neam: „Noi am fost nași unde am fost cu *ghenerații* și nouă ne-a fost naș cineva [păstrat din neam]. Acum schimbă copiii nașii”.

Numele celui născut: „Dacă se vorbesc despre nume, numele numa nașu îl știe și nu se spune până la o zi când nașu îl spune”.

Schimbarea nașului pentru copiii bolnavi sau dacă femeilor le-au murit copiii: „La răspântii [se lasă]. Se pun într-o târnă în ceva, și-l lasă

și atuncea se *pitulă* într-o parte, copilul chirăie, *copilu* ce a fost sau fată. Și atunci, care vine, ăla va fi nașu! Se roagă de el. Și așa se leagă nășia! Dar se dezleagă, că nașu al bătrân, el spune: «Să fie *prostit!*» Iartă că schimbă așa. Așa s-a schimbat nașu!”

Schimbarea nașului în cazul în care nașul nu mai dorește să nășească: „Când trebe la nuntă să se ducă, că nașu se știa care e. Și atuncea se vine iară [cu] traista, turta, vin, rachi, brânză, un cocoș. E nuntă, să vină să cunune pe finu-tu. Că ia traista, nu poate să nu vină, să nu se ducă să nășească. Dacă n-o ia, atuncea spune: «Să fie *prostit*, de la mine și Dumnezău, luați-vă traista înapoi și cățați-vă alt naș!» Așa se dezleagă nășia!”

Pretrecerea de botez: „Nașu, nășița și *staroica* și *staroichița*, aia sunt ai doilea nași. Și cuscră și rudele mai aproape și pretini, și moașa vine. Fără moașă nu poate! Da acolo moașa nu *se meastecă* în *povaste*, numa nașu mână rânduiala lui. Când se-nceape *veselia*, până soarele merge către amiază, să nu-ntoarcă către *șacă*, zicem noi, până merge ziua-nainte”.

Daruri: „Nașu, toți care vin, care vor, rude de aproape dau la al mic și la mumă-sa. Stăpânii cășii, finii ai bătrâni și ai tineri îi dăruie nașu și moșu și mai pe cineva, dacă vor, cum au avere”. „La copilul mic [dau] îmbrăcăminte, pânză, un ban, un galbin, dacă au ban de argint, de aur, de ce nu!”

La nuntă

Vârsta la căsătorie: „Fetele, la treisprezece, patrusprezece, cincisprezece [ani]. Băiatu, de cum a fost vremea. În vremuri de răzbel, atuncea la optsprezece ani și până, că să lase pe cineva, că nu se știe de se-ntoarce. Tata-l meu așa a pierit, s-a-nsurat de șaptesprezece ani. Muma a avut optsprezece ani atunci, când s-au împreunat. Altădată, și până în armată, în soldăție”.

Furatul fetei și înțelegerea cu părinții: „Dacă lucră dragostea, atuncea pot să vorbească să se fure fata. Și atuncea tot se rostește un scenariu. Ia el doi, trei fărtați, ia un *ciobărneac*, fata ase-ncinge bine cu brăul, cu *șiștoarele*. Bagă *ciobărneacu* sub *șiștoari* și zice [că] a furat-o. Pe urmă nu s-a mai dus cu *ciobărneacu*, s-a dus cu voie bună, numa [s-a zis] a fugit. «Fata a fugit după cutare și cutare!» După aia a putut să fie probleme, că altădată părinții fetei nu vor să fie cuscri cu fiecare. Cum zicea mama, când două surori s-au măritat după doi frați, una aicea,

baba Veselina a chemat-o, și cineva a băgat vină. Dar ea a zis: «Unde face dragostea nici *prota* nu strică!» Stavroforu, *prota*. După câțeva vreme începe cineva să se ducă [să aranjeze să se împace]”.

Pregătirea peșitului (*peșenie* și *împeșeală*): „[Anterior merg] împeșitorii; [sunt puși] să se ducă să-ntrebe, da vrea fata după cutare? Se duce rudă de aproape, poate părinții vor, da unii vor, unii nu vor, trebuie să se tocmească. [Zestrea] la noi [se numește] *miraz*. Atunci se vorbește când o să fie *peșenia*, care se face la fată acasă. Și când o să fie nunta, care se face la băiat acasă”. „Dar *împeșeala* e când ne-am dus să ne vorbim. Logodna e la *țareani*, noi fata o împeșim, nu o logodim. La Metonița *împeșeala* se zice *chită*. Mă gândesc că se duce cu o *chită* de flori acolo, de aia se zice *chită*”. „În ziua de *împeșeală*, când s-a vorbit, *peșenia* s-o facem în două, trei săptămâni și apoi nunta. Mai des [se obișnuiește ca] între *peșenie* și nuntă să fie două săptămâni. Numa să nu fie post!” „Merge cineva de aproape, poate să fie și tata, cineva din casă. Ia pe cineva din *femelie*, de aproape. Și el merge [băiatul]. [Fata nu participă] până n-o cheamă. Când se-nțelege, atunci o cheamă”.

Petrecere cu prilejul peșitului: „*Veselia* e ca și nunta, [se face] la fată acasă. Poate să fie la două săptămâni după ce s-a tocmit. Aia e *peșenia*”.

Întâmpinarea oaspeților, oamenilor veniți în gospodărie de la drum: „Dacă ai venit, să fii străin sau să fii de aproape, să fii din lumea albă, să nu te cunoască, mai întâi [se] întreabă: «Da ești de răchie au de vin?» Dacă zici că ești de răchie înseamnă că n-ai prânzit la noi. Și tu îi dai răchiu și scoți pe masă să mănânce. Din aia s-a spus că ești flămând, că ești *drumaș*. Dacă ai spus vin, ești sătul, ai mâncat. Acuma [însă], poți să mori de foame [și nu te servește]!”

Chemarea la nuntă: „La nuntă, cam două săptămâni [înainte], atuncea se trimeate și cineva mai de aproape, din rude. La nunta mea eu m-am dus. Iau ploscă, vin și rachie și dau la care ce vrea și-i spun și-i dau [să bea]. Prima dată mă-ntreabă: «Da ce sunt datori ei?» M-am îndatorat! Eu am douăzeci de ani și m-am dus la treizeci de nunți și am dus treizeci de porci, i-am împrumutat, și acuma, la nunta mea, ei îmi întorc și ușurează năcazu. Știu că la nunta mea am tăiat un vițel, chiar și oi, am tăiat nu știu câte curci și curcani și au venit vreo douăzeci de *pripași*”.

Îmbrăcămintea mirilor: „*Govia* [se îmbrăcă] numa alb. Până noaptea, după ce se strică nunta, că atuncea se-mbracă în țoale de muiere măreață, dar țoale de nevastă tânără. [Mirele], demult, a fost în cioareci albi, cu brăcirile încruciș, ca în Oltenia a fost”.

Întâmpinarea cu apă și vărsarea găleții, plata miresei: „Când se duce după *govie*, *govia* așteaptă la poartă și acolo iaste o vadră cu apă cu ceva. Și acuma, care trece *lapădă* și câte un ban, da numa ai ei, ai *ursatului*. El e la urmă, și el când trece se împiedică și varsă apa”.

Întâmpinarea mirelui și cununia: „Sâmbătă seara se ațâță nunta. Sâmbătă seara e la băiatu acasă și e numai el cu fărtații lui, și muzică, *bandaji* sau lăutari, cum au fost vremurile. Mâne zi e nuntă. Dimineața de noapte nașu vine până vrundeva unde-l așteaptă cu muzică. Nașu are stegari, cu nașu vine stegariu și duce steagu. Am dus steagu țării, nu noi să-l facem! Și are încă unu la care-i zice lingăul nașului. Lingăul nașului duce traista nașului. Și se duce la fereastra dinainte, la casa tânărului care se-nsoară, acolo e întinsă masa și au venit fărtații băiatului, nașu, și dup-aia, cu muzică cu tot, se duc după fată, care va fi *govie*. La Craina e mireasă, la noi e *govie*. Și acolo când se ajunge iar așteaptă masa-ntinsă, și atunci începe *poveasta*: «Unde ați venit? La ce ați venit?» Din ocol se spune: «Pă noi am plecat...» [Din partea mirelui], *ama* nu el, are vreunu cât mai vorbitor, da poate și nașu, dacă e nașu vorbitor. «Iacă noi am plecat vreunde și am dat peste urme de o căprioară a semănat, și am venit până la casa asta. Nu cumva ați văzut-o? Ați încuiat-o, ați legat-o?» «Păi hai de duceți-vă și cățați-o». Aduc o babă de o mie de ani, cu un șir de *piparcă pingă* gușă. Aia e *govia* bătrână. Poate să fie și un șir de usturoi. *Ama*, la urmă se știe care judecă, *copilu*, băiatu: «Nu, nu e asta!» Se duce, o dăruie, darurile pentru ea e mai mult din batjocură. Și se duce ea. Și pe urmă aduc o fetiță mică, frumușică, împodobită. Iar procedura e tot așa, în felu ăsta. Nu sunt glume proaste. [Se spune:] «E cam mică, da cam așa, încă o să crească, o să ajungă vremea când să vină și după ea!» Iar o dăruie cu bani, îi dă și un galben, cum e nașu de darnic. Și pe urmă aduc fata. Și spune: «Da, asta e!» Ea se-ntoarce cu șalile către nașu, nașu ia *sovonu*, cununa, în *sovon* sunt bani, și-i pune *sovonu* în cap. Nu ca acuma, sunt toate [*sovoanele*] cumpărate. Noi, ca nași, am un *sovon* din nășie în nășie, tot pe ăla îl ducem. *Sovonul* [e un] val. Ea [mireasa], se duce acolo, o chitesc, o împodobesc. Ea a avut rochie cu care se duce la cununie. Acolo se cunună după *adetu* pravoslavnic, se merge pe lângă popa, boscorodește el ceva, el se vorbește cu Dumnezeu. Când se isprăvește cununia se iasă în fața bisericii și acolo se face o poză, fotografie. Și toți ai noștri, o sută de ani să zicem, în toată casa așa iaste, și așa documente bătrâne. Pe scări, scările sunt cam înalte, dacă vă uitați și vedeți... Acolo nu e numa nașu și nășița, *staroichi* și *staroichița*, cumnatu și cumnata de mână... Toată

vremea nunții de *govie* îngrijește cumnatu de mână, care are vreunu rudă aproape. El e și însemnat, că are un *peșchir* lung, alb. Iar așa, și ăsta, băiatu care se însoară. Iar așa se iasă în mijlocul satului și, acolo, se joacă un *danț*. N-a jucat Ropota, *ama* numa *danț*. S-a jucat numa înainte, înainte s-a mers!”

Ginerele în casă se numește băiatul care vine în gospodăria fetei. Dacă sunt numai fete la o familie, băiatul poate veni „ginere în casă. *Tomite* și să-și schimbe numele [preluând numele fetei]. Aduce *imane* și vite [vine cu zestre]”.

Zestrea: „*Miraz* poate să fie o vacă, două, trei, patru, cinci... o turmă de oi, atâta pământ, livezi, pădure... *Dârze* se scot, și când ne-am dus se-ncing. Nu numa la *pețenie*, [se scot] numa în toată ziua de Florii, până în Paști, în sat vezi, se scot toate păturile țesute, tot țesut, tot împuiat, nu știu ce... Să vadă de a lucrat ceva! Aia sunt *dârză*. Și băiații care duc *dârzele*, le încarcă și le descarcă... pot să fie și asta, mobila pe urmă. Ei le duc, le duc unde trebuie, ei sunt *dârzari*. Avem *dârză* și *dârzari*”.

Lada de zestre: „*Sânduc*, se zice și ladă, ladă se zice către Kuceva și către Petruș, aici se zice ladă, ca în Banat. *Mirazul* vine în ziua aia, la nuntă. Vin carele încărcate, *dârzarii* cu ele. Când a venit *govia* au ajuns și *dârzarii* cu *dârzele*”.

Drumul către casă: „Când se întoarce nunta iar acas, nu e bine să se dea iar pe drumu ăla pe unde s-a dus, pe *poteaca* aia. Că ar fi făcut făcături, fermecături... și atuncea se ajunge acasă. Acasă o așteaptă masa așezată cu trei picioare, la ușă sită și în sită e o pâine și mai este mărunțișuri, *dulcețuri* în aia. *Bandajii* zic o zicătură, care [e] soacra, muma copilului, iar dacă i-a murit, *ceica*, mătușa-sa, ea stă în prag și cu două kile de vin joacă danț, e un danț. *Govia* e întoarsă către casă. Rupe colacu și-l *lapădă* în toate părțile. Unii vor să-l prindă. Și la urmă *lapădă* sita cu colacu și cu mărunțișul, *lapădă* pe casă”.

La intrarea mirilor în gospodăria băiatului: „La Slatina m-am uitat o dată, când pe noră, *ama* nu știu da și *copilu*, da pe noră o bagă în hamu calului. I se dă frâu la soacră. I se dă [apoi nurorii] o pânză albă. La noi nu [se întâmplă așa]”.

Masa nunții: „La masă era așa: unde sunt ai tineri sunt *bandeji*, cu *bande*, cu tobe. Da unde sunt ai bătrâni, [sunt] câte doi lăutari. Și atunci ai bătrâni, când beau, atunci ei vreau cântece de dor. La noi nu e termenul doină, se zice cântece de dor”.

„Masa se face pe câmpie, se face așa un comarnic și se face-nuntru, la casa *copilului*. Șade nașu, șade toată lumea. Fiecare, la

nuntă, vine cu *cinstea*, așa se zice. Fiecare vine cu două, trei pâni făcute-n *cirinie*, sub țest făcute, și aia pune dinainte. Se pune și un pui, brânză, și-a adus vinu lui, și-a adus nu știu ce. S-a adus *pripaș*. *Pripașu* e purcel fript pe frigare, au miel fript pe frigare. Ala se scrie și când va fi vremea, la fiu-meu, la ficioru-meu nuntă, dumneata, la care aduci, întorci. Și așa s-a adunat, când s-a-nsurat Costa Fieranu optzeci și doi de *pripaș* au fost. Carne până în cer! Mai ales că suntem de la munte și avem vite destule!”

„S-a așezat lumea, toate [sunt puse] pe masa. Care a fost găteala de nuntă? [La] *căzane* [se face], se taie un vițel și se face zamă. La noi se drege zama cu ou, *nima* nu face zeamă cum fac românii. S-a-nvățat acuma toți, tot Balcanu face zamă, da de la noi au învățat! Ei zic turcește ciorbă, ciorba e turcească [denumirea]. Sarma e turcească, *chevapu*, *șeșlicu*. La noi zamă, zamă acră. Nu s-a făcut sarmale, sarmale s-a făcut mai apoi. Da atuncea s-a tăiat și vreo oaie. S-a făcut varză cu carne. Și după aia, carne. Atâta a fost, alt-dată, țin minte, atuncea sunt vreo șazeci de ani de la nunta aia... Au mers *ascultătorii* la masa, oameni pricepuți, oameni aleși, ei pun pe masa, ei iau de pe masa. Mergeau cu *postălile* pline de carne și acuma, dacă am dus eu *pripaș*, ei au adus *lopotița* și au întors-o și [dacă nu a fost bine friptă] au luat-o acasă. Să vadă ce am dus. Dacă nu am fript ca lumea... [am luat-o acasă]. Pe urmă pun pe masa carne, se mănâncă și se bea vin, fiecare a adus vinu lui. Eu îți dau ție, tu mie..., cum îți place. Și ne tăbărâm pe joc. Da mai întâi nașu *tămâne* masa. Nu se *sloboade* masa așa... Numa se dau flori mari, mai mari, niște flori, uscate. E un fel de plantă de *buiage*, care apără de răni. Se ia vâtraiul de la foc și cărbuni, se pun flori mari și nașu pleacă așa și *tămâne* masa. La Kriveli, unu Milan, anu 1971, la Crăciunești, așa *sorocea*: «Iertați *goști* la masa! Să dăm cu fum *pângă* masă, să scoată răul din casă, să trăiască care s-a-mpreunat, *să-mpomăgească*, cosăță albă să-mpletească! Cum am văzut *pețania* și nunta și cu cununia, așa să vedem și bătrâneța!» «Finii să trăiască, să crească, *să-mpomăgească!*» «*Ponouri* să aibă și *să-mpomăgească!*» *Ponouri*, copiii noi. Și după aia nașu se așează la masa, se scoală în picioare, își face cruce... Tot așa s-a făcut și la comuniști, și praznicele le-am făcut. Asta [cuvântarea] tot a vorbit rumânește. Ia o turtă și rupe așa în două: «Uitați lume, să faceți ca mine!» Asta lasă pe masă și începe lumea să mănânce”.

Încheierea (spargerea) nunții: „Sara, după ce e gata la nuntă, cu tot cu nunta cu nuntași se coboară să se veselească lumea. La mijlocu

noapții s-a-ncins masa ceia pentru oameni mai văzuți. Și iar se întoarce acasă. *Ascultătorii* dar au pus masa. Se joacă iară danț, nașu poartă horă, ia kilă de vin roșu și când *se-nfochează* jocu atunci o *lapădă*-n sus așa, să cadă să se spargă. Și așa se zice: «S-a spart nunta!»»

Ridicarea sovonului miresei: „Nașu i-adună *sovonu* și iar o dăruie și ea pleacă, își ține mâinile în cap și se duce. Și-i coboară *sovonu* și se-mbracă în țoale. Nu mai e în alb cum a fost, nu e-n rochie, nu e cu *sovon*. Se îmbracă în țoale ca o nevestă tânără. *Văruicile* ei, *drusta* ei [o dezbracă]. *Drustă*, druște, vorbă slavă”.

Petrecerea de a doua zi: „Nunta se isprăvește duminică noaptea dinspre zi. Mâine zi e împăcaciunea. Atuncea poate să facă și la nașu tău. Dacă nu, nașu vine și aduce o pâne azimă, nu pâne acră, sub țest. Toți iar se rânduiesc, dar nu vin toți nuntașii. Vine nașu, nășița, *stăroaica*, *stăroichița*, vin niscai rude mai aproape, și toți *ascultătorii*. Și asta e *veselia* unde se arată mai mult *ascultătorii*”.

La moarte și înmormântare

Animale care prevestesc moartea: „Cucu. Au că noapte după noapte urlă lupu, au că câinii din casă apucă să urle. Au că au început găinile să facă ouă *zăpistoace*, ouă mici. Au că oile fată miei cu șase picioare, au cu două capete. Tot ceva care arată rău, spune că easte ceva rău. Au că *a tunat* șarpele în casă. Au că vacile numa mugesc, mugesc. Tot ce nu easte în toată ziua poate să arate ceva!”

Ușurarea morții: „Dacă [la] cineva lungă vreme nu-i iasă sufletu, trage să moară, atunci easte patru descântece. Unu i se zice Vinu, se descântă, dar vorbele sunt ca la dumneavoastră Povestea Sfântei Mărie, cam așa ceva... Easte descântece ca să ușurează să se ducă pe lume aia. Acum, cum se face? Se adună toate rudele și fărtații mai aproape și s-a descântat și se dă *paaru* cu vin și se dă de la unu la altu și se dă pe urmă la beteag care zace în pat și se mână să-l bea întreg”.

Păzitul muribundului: „Și când trage să moară, atunci păzesc pe ăsta care trage să moară”.

Anunțarea decesului unei persoane: „Se aude din lume în lume, dar la noi în trei feluri a bătut clopotu, pentru muiere, bărbat și copil”.

Steagul de doliu: „Avem noi un alt fel de steag, când moare vreun tinăr, atunci se duce steagu, ala e alb. Atunci se duce steagu patruzeci de zâle”.

Scalda mortului: „În *postauă* cu apă, tot muierele [îl scaldă]”.

Semnele de doliu: „Muierile poartă cârpă neagră după copii șapte ani. Cârpa [o poartă] patruzeci de zâle acum. Dacă a fost rudă aproape, [o poartă] pân la jumătate an sau pân la [un] an”. „După ce-a murit, patruzeci de zâle se duce la *morminți*, patruzeci de zâle s-a cântat după mort. Își despletesc părul. Bărbații [își lasă] patruzeci de zâle barbă, [stau] fără căciulă”.

Rituri pentru îndepărtarea moroilor: „*Moroni*, e interesant, s-a păstrat latinescu n, și aia s-a păstrat numai în graiurile bănățene și la armâni. Se ia apă neînceptută și se descântă, se ia *zdroburi* de tămâie și cum le ia le pune [în apă]; dacă se duc la fund [e] *moroni*! Se dă apa aia să bea să se ducă mai îndată, la ăla care trage să moară, să se ducă unde trebuie...”

Înfigerea unui piron: „La vreunu i se dă și vreun piron prin inimă”.

Dezgroparea mortului: „Aia a fost demult, la patruzeci [de zile se făcea]. Mai toți s-au dezgropat să vadă ce e și cum e, dacă putrezește. Acuma nu!”

Măturarea gropii: „Până nu se-ngroapă, cineva, o babă iertată din *femelie se sloboade* în groapă și, *ete* așa, în ocol cu *crățeanu*. Cum se zice: «Să-i măturăm groapa lu cutare!» Și *adeturile* astea la noi le-a scos biserica”.

Sicriul: „La noi se zice *leagăn*; *săcrin* se zice peste munte, la frații noștri care vorbesc bănățeana de la șes”.

Măsura, statul mortului: „[Se măsoară mortul] cu ață și se face *stat* și nu e rumân și rumână care la noi, până a murit, care n-are *statu* pe piept! Acum, vrundeva o ia și se duc patruzeci de zâle la *morminți*. La noi mi se pare că se lasă și se-ngroapă”.

Obiecte puse în sicriu: „Mi se pare că se pune un *polic* de vin, se lasă și câte un ban în buzunar. Mai are o cruce care se pune în mână”.

Cântecele de petrecut mortul: „*Petrecătura* se cântă după *capu murgului*, de loc după miaza-nopții, în mijlocu nopții și dinspre zi până nu s-a făcut zorile. De trei ori, întotdeauna de trei ori! Patru muieri sunt, două plus două. Două la poartă, două ale la [mort]. La criveleani [în Krivelj] se cântă numa când cineva moare fără lumânare. Da piste munți, la Brestoveni și la Slatinuș și la Gamzigrad încoace, după fiecare [se cântă]. Țștia care cântă *petrecătura*, ele și s-a plătit, că nu știu [să cânte] toate ale noastre”.

Mortul se ținea o zi: „Eu gândesc că pe vremuri s-a ținut două, trei zile. Acuma nu. Dacă a murit astăzi, dinspre zi, mâine deseară i-a dat drumu”.

Bocitul (cântatul) mortului; mortul ca mesager pentru lumea de dincolo: „Toată noaptea *se cântă*, muierile, și alea din casă, și dacă vine cineva. Toată vremea se duc flori pentru a lor morți. Trimit pe lumea aia flori, alții *dulcețuri* au ceva. Și atunci *se cântă, rândește*, spune comanda cui să ducă, trimite vorbă dacă au cu cineva gălceavă, dacă sunt în dușmănie, atunci e timpul să spună, nu pe nume, numa se spune situația care e. Lumea știe care cu care e în gălceavă”.

Păzitul mortului: „Se zice că se păzește mortu, păzitu mortului”.

Mortul se scoate din casă „cu picioarele înainte”.

Se trage de sicriu: „După ce l-a pus în car, în tractor, atunci prind ai mai de aproape și trag în urmă. [Se spune:] «Nu te duce! Cu care ne lași?»”

Transportul mortului se face cu carul sau cu tractorul: „Acuma se duce cu tractor în sat, da de mult s-a dus cu caru cu cai sau cu boi înjugați. Și la vacă, de partea stângă, a fost la corn legată o cârpă. Și dacă te întâlnești cu cineva în drum, care iară merge cu caru, se dejugă vaca sau boul și se oprește, coboară căciula din cap și dejugă vaca”.

Opririle mortului: „[Opresc] de mai multe ori. La noi, de aici până în sat, la două locuri s-a oprit, la Fântâna căldărită [și] la Pișătoarea boilor, așa se zice, și când *se tună* în sat al treilea ori, și atunci încep să bată clopotele, să ivească și la altă lume. Dar de la biserică și până la *morminți*, iară de trei ori. *Tămâne* cu fum, popa”.

Slujba la biserică: „Îl băgăm în biserică. La picioare, din câte știu eu, da [e legat]. *Prostâre* [se face în biserică]. La mormânt, iar așa, *ama* aia fac rudele, cred că și deschide *leagănu*. 'Nainte vreme și în biserică se deschide, acuma nu”.

Bocirea: „Când iasă din biserică, popa mână treaba lui, da muierile noastre *se cântă* după mort. Și el, iară, când face slujba, eale tac, și iar *se cântă*, până la *morminți*”.

Groapa și crucea: „Cineva care le ajută, se plătește, s-au vorbit demult și crucea s-a făcut, iar așa, și sicriul, *leagănu* s-a făcut, au fost *maistorii* care au încrestat-o”.

La coborârea sicriului în groapă se aruncă țărână și se spune: „«Să-i fie țărâna ușoară!» Atuncea se îngroapă și se face forma mormântului, se-ncinge un *măσαι* peste și se pun nouă colaci. Și ai nouă colaci se dau la săpătorii gropii, ăia care au săpat groapa”.

Pomana (numită *Țară*) din ziua înmormântării: „Acasă rămân numa muieri străine. Fac de *Țară*. *Țara*, se face pomană care i se zice *Țară*. Și ăia care au fost de au înmormântat pe mortu, moarta... la noi

nu e ca la sârbi, îl *lapădă*, câtă țărână și toți *s-a bâșnit* în toate părțile, a fugit! Nu! La noi se rămâne la *morminți* până se face mormântu. Se-ncinge un *masai* pe mormânt, easte nouă colaci cu gaură ce se dau la aștia ce au săpat groapa, i se dau peste groapă de pomană. Când se vine acas, acas e cina, *Țara* i se zice. Noaptea, când *negurează*, până ajungi la *morminți* și înapoi, aia au gătit străinii, *nima* din casă. S-a lăsat în mâinile lu una mai potrivită, mai învățată, care cunoaște *adeturile*, și se face ca și altă pomană, cu capete... La noi easte una care face colacii în tot satu”.

Împărțirea și slobozirea apei de pomană: „[Steagul] îl duce o fată mică care trage apă de la casă la casă și *se lumește* apa lui de pomană și se fac așa niște ațe de caier, lână cu nozi lungi. Și atuncea, la toată casa când se duce și *lumește* face un nod. Și asta țâne patruzeci de zâle. Și atuncea, când se isprăvesc patruzeci de zâle se iasă la un izvor frumos și *se sloboade* apa. Se pune mărturie. O babă vorbește: «Amin, amin! Dumnezeu cu Sfânta Maică Marie, cu trei sute șazăci și cinci de zâle, cu doisprăzece Apostoli, să fie ajutor!» Și *rândește, rândește, rândește*... Și o fetiță mică, curată, se întreabă: «Să fii mărturie!» Și aia spune: «Să fiu mărturie!» Și pe urmă iar se lumește cum s-a dus apa. Așa și la pomeni! Se pune mărturie și se isprăvește: «Pe lumea asta să fii tu, pe lumea alaltă Dumnezeu și Sfânta Maică Marie, că ea mai bine le știe să le rânduiască, să le-mpodobească, logodească! Amin!» Nu se plătește. Procedura e mai lungă că trebe *ma* să ai, trebe un ban cusut acolo, steagu, proțapu, puncea Raiului, trecerile, nouă colaci cu gaură...”

Pomeni: „Dacă a murit cu o lumânare, atuncea toate se dau în casă. Dacă a murit fără lumânare, atuncea se face un colac, care are nouă ferești, și se dă la cineva pe fereastră. Forma e interesantă că tot colacu ăla..., așa colac aduce și moașa la *Grindii*, da nu e cu găuri, e cu ferești. Sunt nouă ferești. Easte un fel di procedură prin care se face nepotrivirea între ăia care au murit fără lumânare și cu lumânare. Pe urmă mai este și altceva, să scoți la lumânare pe cineva, o procedură, și-n biserică și afară de biserică se face așa-numita Lumânare a Raiului, care e cu patruzeci și patru de lumânări, nu cu patruzeci, ca la Patruzeci de mucenici”.

Pomeniri (termene): „Mai întâi se face *Țara*. După se face la o săptămână, la patruzeci, jumătate de an, la anu, după doi ani, trei ani, patru, cinci, șase, șapte. La anu dintâi se fac și turte. Zece ori se pun turte, dacă e de post și dacă sunt de *slastă*, întotdeauna se face o pomană

mică, nu cu colacii de formă, nu mai sunt turte. Se face pe Săptămâna albă, au Săptămâna brânzei ziceți voi. Pe urmă se face pe post, se face când e *slastă*, se numără bine că easte și zile, numără și miercurea și vinerea. Dar câteodată e harț. Harții e iar *slastă*. Și atunci se numără, de aici până aici, numără dacă e de *slastă* și dacă e de harți și atâtea turte punem. Când se adună tot ce s-a făcut sunt trei sute șazeci și cinci de turte, *au* că trei sute șazeci și șase, după an, câte zile are anu. Așa că mi se pare că s-ar putea împlini douăzeci și două sau douăzeci și patru de pomeni! Când se pun turte se dau și țoale de pomană, țoale de *purtăreață* și țoale noi. Se dă la cineva din casă. *Purtăreață* se dă la cineva rudă, au la vrun sărac, că au fost slugi odată, păcurari. Li se dă la păcurari”.

Pomeniri (sărbători peste an): „[Se dau pomeni] întotdeauna. Dar la praznic se dă de ce-ai vii și de ai morți. La Paști easte și de-ai morți. La Crăciun... întotdeauna. Nu poate să treacă de mai, cum zăcem noi, să nu se lumească de ai morți. La noi este Moși, atuncea, la moși se dă. Patru sunt ai mari: Moșii de fragi, Moșii de Rusalii, Moșii de Sâmedru și mai e o dată. Pe urmă, sunt mai deși, *ama* ăștia ai patru sunt mai mari. Moșii de fragi sunt marți. La noi și pomenirile se dau marți, joi și sâmbătă, trei zile, nu în alte zile”.

Denumiri de colaci: „[În] partea stângă e partea cerului: Al cu capu legat, Soarele, Luna, Limba, Sâmbăta. Partea alaltă, unde e Soarele e Dumnezău, unde e Luna e Sfânta Maria... Easte doisprezece. Easte cap, așa i se zice, capu easte colacu al mare. Pe cap easte un colac mic, la noi i se zice *vomoșel*, dar la ei [în alte părți] poate i se zice *tălar*. Când e pomană se taie numai capete și pâinile, dar ăștia ia lumea acasă, nu se împarte. [Pomană] face fiecare pentru casa lui”.

Pomană din viață: „La noi s-a făcut. Eu am fost la Pătru Bâcă, iacă de atunci easte vreo șazeci și doi, șazeci și trei de ani. Și au fost doi, trei lăutari. Eu zic că aicea comândă i se zice, sau că e pomană de viață. Și omu își pune că știe pe care lasă în urmă. Atunci apa *se sloboade*, se dau țoale de pomană, se pun turte”.

Hora de pomană: „La noi, când se dă de pomană, totdeauna se joacă rumânește, Ropota. Numai Ropota se joacă. Tu plătești muzică, a dus flori, lumânări, colăcei, prosoape, peșchir. Se împarte la jucători. La cineva i-a dat bani, care e rudă de aproape și e bun jucător, el să poarte *ora*. Când moare cineva, dacă e tinăr atunci i se face. [Se face] la zile mari, cum sunt Sânzianele, Duminica Mare. Când se adună la o sărbătoare mai multă lume, poate la Ispas”.

Monumentul (*znamână*) din piatră: „Ar fi bine pe anul ăla, când a murit. Îl pune pân la șapte ani, care cum poate. Se pune cam toamna, la Sânta Maria Mică. *Znamână*, mormintele noastre au cruce și au *znamână*. *Znamână* și *znamine*”.

Pom la morții tineri: „Numa la băiați [se pune pom], când se pierde sau se moare fără lumânare. Nu se pune la toți pom, numai la ai tineri. [E împodobit] cu *strămături*, care s-au făcut din *spacmă*, lână mai bună când se dărește, și *ete* așa lungă, și se împodobește, *se fărbuie* în mai multe focuri...”

Nunta neagră pentru morții tineri, necăsătoriți: „Piste deal, când a murit băiat au fată tineră, ce-au fost pețiți, atunci se face nunta neagră. Aia e ceva nemaipomenit, atuncea se plătește la un grup de dansatori tineri care și ei sunt îmbrăcați, sunt împodobiți toți, și se duc și n alte sate când e *veselie*, duc și un steag, steagul are al lui stâlp și stâlpu ăla e înfășiat cu brăciri bărbătești. Și merg și acolo joacă, se știe, Nuntă neagră i se zice, că jucându-l îl jelesc pe ăla care s-a dus”.

Sărbători și obiceiuri din calendarul popular

Sărbători și practici rituale cu dată fixă

Anul Nou: „Anul Nou s-a făcut la Sân Vasâi, și noi am zis Anul Nou al nostru. S-a adunat lumea, [se face] joc. Când s-apropie miază-noptii atunci se îmbracă unu cu cojoc pe dos, *să sluceaște*, așa se zice, se preface, și poartă *ora*... și o mătură pe umăr și așa mai... în felu lui. El e anul ăl bătrân, poartă *ora* și se apropie de ușă, scoate *ora* afară, taman când e douăsprezece noaptea. Se aprinde lampa iară, s-a schimbat cineva tinăr și frumos, îmbrăcat și împodobit, și *tună* înuntru *ora*. La noi se crede că Anul Nou, după mărimea zilelor, începe în ziua de Barbură. Aia e în 16, 17 și 18 decembrie, la o zi până în Sfântu Nicola. Și atunci se vorbește la noi că în ziua aia, da nu se spune că la Barbură, care-s trei, că în ziua aia începe, ziua se mărește cât mișcă puiul în ghioacă. De la Barbură până la Crăciun se mărește ziua cât sare cocoșu din prag. De la Crăciun până la Bobotează, cât sare cerbul dintre ani. Și după aia toate o iau pe brazdă, așa se zice, tot o mărire [a zilei]”.

La Ignat „se taie porcul. Noi, copiii, căpătam bășică, aici o atârnam, pe masă, se uscă până la Ajun”.

Ajunul Crăciunului: „În ziua de Ajun, care vine mai întâi în casă îl pun *cloșă*, așa se zice, stă jos, îi *leapădă* boabe. «Pui, pui, pui, pui!» El ia

ca să fie puii, cloțele să stea pe cuibare, pe cuib. Lui i se dă și vreun ban, că sunt copiii mici; la *zdrăbceani* se face cerc cu o sfoară și boabele se *lapădă* în cercul acela. Lor li se da ca dar un *scălan*, doi *scălanii*”.

Colindatul: „În sara de Ajun trec *colindreții* de la casă la casă. Copiii, tineri și unu mai în vârstă, care e în fruntea lor, vin, aici în vatra focului cărbuni easte, și ei cu colindele bat în cărbunii ăia și vorbesc ce trebuie. «Bună ziua la ajun,/ Că mai bună-i la Crăciun,/ Într-un ceas bun!/ Câte stele,/ Atâta *mniere*,/ Câte ceape,/ Atâtea iape,/ Câți usturoi,/ Atâția boi,/ Câtă căramidă pe casă,/ Atâția bani pe masă,/ Caii la plug,/ Boii la jug,/ Oi în strungă,/ Bani în pungă,/ Câți ciufii,/ Atâția copii,/ Glod în pod,/ Copii sub pod,/ Găini ouătoare,/ Muieri prăsitoare,/ Porci unsuroși,/ Oameni sănătoși!» [Primeau] *colindreți*; se fac așa niște colaci mici, se zice *colindreți*, ca și la [copiii] care umblă. S-au făcut patruzeci și patru, nu mai mulți. La ei, unde sunt mai bogați, se dă *scălan*. *Scălanu* e cucuruz bun de sămânță, așa ai gazdă care a dat sămânță bună la săraci, că și ei să prindă! Se dau și bani. *Ama* noi n-am avut bani, noi am dat numa *colindreți* și nuci”.

Colinda ca obiect ritual: „Se taie un *bât* de-al lung, se curăță până la alb, se duce lângă râu unde e *salcă* și se coboară coajă de *salcă*, se înfășoară spirală *bātu* ăsta de alun, se-nfășură; facem focu, îl ardem și coborâm coaja aia și rămâne pestriț. La noi *salcă*, da la voi [spre Bor] măceș, *scobicur*, alun. *Salca* și alunu sunt niște lemne sfinte! Alunu e nașu șarpelui, știți aia? Ai bătrâni ai noștri poartă *bât* de alun. De ce? Că se crede că cu *bātu* de alun doar atingi șarpele și moare”.

Descolindatul: „[Dacă nu-i primești pe colindători,] atunci se strigă vorbe rele, fură. «Câți purici în cojoc, atâția țagani pe lângă foc!». Nu prea [se întâmplă], lumea a fost omenită, abia a așteptat să vină [colindătorii]”.

Daruri: „La ei [pe lângă Bor], unde sunt lanuri, acolo se dă *scălanuri* la *colindreți*. *Scălanu* e *druga* de cucuruz lăsat de sămânță. El se atârână la grindă de se uscă bine. Se dă la ăia, merg în colindă copiii mai săraci”.

Afumatul gospodăriei: „La Ajun s-a luat găinat și cărbuni și s-a făcut fum, se afumă, se tămâie strunga de făcături, fermecături. Se seamănă mei și se tămâie cu fumu ăsta de găinat și se spune să nu ia laptele la vite, să nu rămână fără lapte, din lapte păcurarii trăiesc. Numa să ia căcatu și găinatu!”

Borândăul: „Easte mâncăruri când s-a făcut numai o data pe an, cum e *borândăul*, numa la Crăciun. În Oltenia e *borândău*, la franțuji iar se face *borândău*, și la noi rumâni de aici. *Borândău* e ca [o] ciulama,

ca bulumagi, numa că se face după carnea de pe burta scroafei, se tochează mărunț, se pune în oală de pământ la vatra focului și atuncea, încet, încet, se fierbe trei zile și se dă cu *mâtcă* și se direge... O avem și noi, o au și sârbii aștia care sunt păcurari ca și la noi, un fel de sârbi, până la bulgari, la *șopi*... Și am văzut că și în Kirghizia [au] balmoș; se-ncheagă laptele, nu se sărează până se strecură bine și se ține o noapte cât să se acrească așa, să înceapă bacteriile să-și lucre lucrul, și atunci se *zdrumică* în tigaie, în *cingire*, și se meastecă și se face ca un fel de gumă de mestecat, se meastecă până iese untu din el. Se direge, se pune câtă făină de cucuruz”.

Boboteaza: „La noi la biserică s-a făcut cruce de gheață”.

Chiralesa: „La Brestoț fac Cârleasa; [denumirea] vine de la Ajută Doamne. Și la ei, acolo pe Timoc, ca și la voi. «Sătă deasă, până-n casă/ Sătă rară, ieși afară,/ Boi, miei, viței...» Seamănă cu colinda de Crăciun”.

Ghicirea rodului anului, Dragobetele și Baba Marta: „Se face când sânt Babili, de la Dragobete până la Sămți. Dragobetele e ziua de-ntâi. Astăzi e Dragobetele și de mâine încep Babili. Douăsprezece babe și a de treisprezece sânt Sămții. Cum sunt ele douăsprezece așa se ghicește cum va fi vremea peste an. Dacă în douăzeci și doi sunt Sămții la noi, și noi numărăm celelalte, cred că în nouă sau zece Marta. Și Baba, Baba Marta îi zice. Dragobetele e ființă mitologică. E și Ropotin, iar așa! Ropotin e zi aparte. Eastea sunt sărbătorile noastre rumânești, sârbii nu le au!”

Sămții: „La Sămți se face un fel de colaci, se ung cu *mnire de stup*. Mai demult era și un fel de calup, i s-a zis pristolnic, a fost încrestat și cu ala s-a dat pe colaci”.

Năprăorul și Sfântul Gheorghe: „Mai întâi e Năprăoru, o zi până în Sângiorz, la 5 mai. De Năprăor ne ducem, tăiem crengi de fag care abea a-nmugurit, de *salcă*, iar așa, și leuștean, și *chitim* strungile. Încing strunga. Pe urmă se face un fel de uruială la vite, în ea se pune lăptucă eu cred, o *buia*, pâine și usturoi și mai ceva. Și se face Năprăor așa într-un vas mic și cu aia se unge pulpia la oi până nu se mulg. Da se face și uruială cu tărățe și se mai pune nu știu ce și dă la oi, iacă prânz bun. Și înainte se mulg oile, se slobod oile până nu iasă soarele; iar e vorbă cu făcături să nu se culeagă laptele să-l ia alții. După ce a ieșit soarele, la iarbă bună miei s-au oprit, nu se mai slobod. Dacă e vreun sugar atunci și pe mumă-sa o scot din stână cu el. Atunci se încheagă cașul al dintâi. Se vede și cât lapte au oile, dacă se duce pe

urmă în stână să aibă o idee. Se face caș, se-ncheagă. Mâine zi cașul acesta se lumește și la Sângiorz, și la ai morți. [...] Noi, copiii, abia așteptam, că ni se da o felie de caș și *de loc* putem să ne ducem să ne scăldăm la râu. Mielu nu se tăia pân la Sângiorz, la 6 mai. De Paști, nu se taie miel, [ci] purcel”. „E Năprăoru, a doua zi e Sângiorzu, și mâne zi e Legătura păcurarilor, contractarea păcurarilor. Și oile se aleg, dacă se face stână mare poate să țină de la Sângiorz până la Sâmedru, în 8 noiembrie, jumătate [de] an între ele”.

Despre alcătuirea stâni: „Când vom vedea *Atlasul Lingvistic* [pentru românii din nord-estul Serbiei] eu cred că mulți ar trebui să se pună pe gânduri unde a început ori unde s-a clocit limba. Bunăoară, la stână, noi nu cunoaștem vorba sâmbrași, dar stâna la voi, în sus, în Maramureș sau în Țara Oașului e Sâmbra oilor. Dar toți care se adună să facă o stână mare, aia sunt sâmbrași [în satul] Zlot. După ce se măsoară laptele să afle în ce zile să mulgă, mulge fiecare oile, ei sunt baci. Aia care au oi cu mai mult lapte, ăla e baciul ăla mare, acela care are oi cu lapte mai puțin, ăla e baciul ăla mic, și ăștieialți pot să fie unu, doi, zece, ei sunt numai baci. După cum se măsoară laptele se face raboj, câți baci iaste, și acolo se știu seamnele care sunt pentru vadră, care sunt pentru *șioi*; care sunt pentru *șioi* pot să fie și *cioc*, *ciocu* e patruzeci de mililitri. El e așa o lingură, la noi se zice lingură ciobănească. Ciobanu a avut drept să mănânce cu lingura ciobănească, dar el săracu e sătul de lapte, că să mulgă o sută de oi numai să nu vezi... Dar dacă i s-a dat să mănânce, i s-a dat *șioiu* ciobănesc. *Șioiu* e o oca, aia e unu virgulă douăzeci și cinci litri. Douăzeci de ciocuri din astea e un *șioi*, zece *șioiuri* e o vadră, zece vedre e o cupă. Da cupa nu e ca vas, cupa e cantitate. Semnul iaste, crestează vadra. Dacă cupa e așa, ca zece latinescu [X], dacă e *șioi*, *sâmbruță* numa cu briceagu, cu cuțatu... La Zlot a fost pe lângă raboj și arac, o nuială mare, ca un raboj, de a fost undeva bătut în câmpie”.

Ramura verde pusă la poartă: „*Salcă*, leuștean și creangă de fag”.

Sânziana: „S-a cules flori, este un fel de *buia*, care se zice Sânziană, galbină, frumoasă. În ziua aia, mama mea, Maria, se ducea să culeagă mături. Este un fel de *buia* care arată ca lavanda. Pe niște dealuri crește și se ducea baba de culegea, le făcea așa, cincizeci, șizeci, o sută, cât poate să ducă, făcea o sarcină mare, și tot anu cu ele am măturat. Sârbește se zice *sirac*. El e ca cucuruzu, crește înalt, are bube mărunte și se freacă boabele alea, din el se face mătură. Aia îi zicem tătari, dar facem mături din el”.

Sânpetru: „La toată ziua mare se dă [de pomană] tot ce e pe masă. Până la Sânpetru nu s-a mâncat poame”.

Sfântul Ilie: „Sânt Ilie e la 2 august. Nu se lucră la câmp, atunci și la surorile lui, noi credem că sunt patru: Maria Opârliia, Maria Magdalena, Maria asta și asta...; noi le numărăm vreo patru, ținem două, [e] rău de trăsnet. E Sfântu Ilie Trăsnitoriu, [e] rău de trăsnet”.

„Ziua ursului e în 14 [august]. Cunoaștem Filipii, e ceva asemănător cu Sântoaderii”.

Sfânta Maria: „Sfânta Mărie, 28 august, cea mică în 21 septembrie. Ca sfânt al casei iaste care face și Sfânta Maria Mare și Sfânta Maria Mică”.

Praznicul casei: „Sfântu Nicolae am [patron] al casei. Sfântul Nicola easte praznic, casa noastră, la 19 decembrie și 22 mai al de vară. Al de iarnă e de post, al de vară e de *slastă*. Demult a fost Cina, undeva i se zice și Cinișoară. Măine e Trupu, poimăine zi e Coadă. Măine zi după Coadă sunt Trăncănelele. Atunci, ce a mai rămas se adună *scrumele*, așa a fost timpul. Acum rar care mai face Cina.

[Acum] se face colac mare, pe el două turte; pe el se pun trei colaci: unu lui Dumnezeu, unu lu Sfântu Aranghel, unu lu Sfânta Marie. Pe el se pune grâu nefiert, lucrăm aia pentru câmp, nu putem să semănăm grâu fiert! Nu răsare! Când nu e fiert, și se zice *cușie*. E sâmânță, noi facem praznic pentru *berechetul* câmpului! Se face o masă bună cu colaci, *dulcețuri*, de toate. Se mai face mai mic colacu, are șapte semne pe el; aia i se zice la noi Liturghie sau Lăturghie, la ei poate fi Prescură. Lumânarea mare a praznicului, apoi vin roșu, nu fiecare vin [se folosește]. Mai întâi aprindem lumânarea; nu zicem aprindem, nu zicem stingem, numa zicem *măldărim* lumânarea lu cutare, cum au făcut ai noștri vreme de vreme, să ne ajute așa și așa. După ce am aprins-o, o luăm și o punem pe o cămașă, noi zicem cățan bărbățesc, întoarsă către răsărit, și punem vinu, pe el punem și câtă sare ca și pe colacu lu praznic, și câtă grâu, și atuncea ne închinăm. Ne întoarcem către răsărit, ne facem cruce și zicem: «Să cad pentru Sfântu Praznic de astăzi, pentru Dumnezău și pentru Sfântă Mărie!» [Cad] în genunchi și sărut colacu și vinu și lumânarea. Și mă scol și iar: «Să cad pentru soare, pentru lună! Să cad pentru luceafării cerului!» Iară jos! «Să cad pentru furcile pământului! Să cad pentru ținutu cășii, pentru *berechetul* câmpului, pentru vite, pentru *oară*...» Tot mă închin! «Să cad pentru nevastă, pentru copii, pentru nepoți, pentru rude, pentru nași, pentru fini, pentru buni, pentru răi!» Și așa mână, mână, mână... patruzeci și patru de ori!

La urmă, după toate, se cade după ai morți. Am căzut, să zicem, pentru Cosmosu nostru, pentru întreaga natură, pentru casa noastră, pentru Cosmosu nostru al mic, la urmă cădem și pentru ai morți. După aia, Lăturghia ori Prescura o dăm de lături, întorcem lumânarea mare a lu praznic, vinu iar așa. Și atuncea ridicăm colacu, un copil dacă e mic, el ajută, ține lumânarea sus; da gazda cu o mână sprijoană colacu, cu alaltă vinu, și toarnă acolo [de] patru ori: «Tatălui, Fiului și a Sfântului Duh!» Se ia mici-ia [colacii cei mici] și se dă la stăpâna cășii și ea îi dă la cineva... A lu Dumnezeu se dă în casă, a lu Aranghel se dă la cineva striin [străin], care taie colacu cu gazda cășii, a lu Sfântă Măria mi se pare... Se ține colacu tot sus. Acuma numa asta are trei colaci mai mici, care au sămne așa: unu e svastica, alalalt e ca o balanță, a lu Arangel, și al treilea e crucea, ala e al lui Dumnezeu. A rămas numa grâul. Ia gazda și zâce: «Cu cine să luăm, cu cine să ajute, să crească, să răsără...» și se dă la fiecare. Ia câte un bob și după ce toate le-a dat așa, le-a împărțit, gazda *lapădă* ce a mai rămas așa piste cap, până-n grindă, că să fie cucuruзу, grâu, secara [mari] până-n grindă. Ia colacu și-l pune peste mână, ia cuțitu și trage o dată pe dos: «Pe dos să-l mințim!» Și-l întoarce pe față: «Pe față să-l tăiem de tot ce-am lucrat!» N-am lucrat cu minciună, n-am mințit nu știu ce, asta e tot un fel de mărturie. Și-l tăiem în două și-l frângem și iar pune vin în cruciș: «În numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh!» Dacă sunt eu aicea, partea dincolo e tata-l meu. Și-mi fac cruce: «Hristos la mijlocul nostru!» Sărut amândouă jumătățile ăștea așa cum stau. El îmi răspunde: «Easte și să fie!» Și așa facem [de] trei ori. Și atuncea ridicăm în sus [și zicem:] «Până *vacu* și aminu!» Le culcăm jos, lăsăm jos colacu acuma și luăm vinu și bem acuma. «Slava să bem, slava să ajute, și a doilea să-ntâlnească și a treilea să-mplinească!» Îi dau eu lui, dacă spune ceva, ia de trei ori, bea. Și atuncea fiecare *gost* poate să ia și singur să bea. După asta începe prânzul”.

Sărbători și practici rituale cu dată mobilă

Lăsatul de sec (Zăpostitul), afumarea la Lasatul de sec: „Și noi ne afumăm până nu începe Păresimile, ziua de la urmă care se mănâncă de dulce, de *slastă*, e Zăpostitul al mare. Atunci se adună toate lingurile și nu se spală până marți, nici luni, numa marțea cealaltă. Se zice Marțea Vaselor. Atunci se spală cu leșie. Când se spală se șterge și *râzele* alea, *bizeru*, zicem *râze* și *bizer*, alea se păstrează și cu ele ne afumăm la Sămți. O aprinzi și de trei ori așa, așa... Toți ne afumăm! Ce rămâne, ne ducem și afumăm strunga”.

Săritul peste foc: „Se sare când e priveghiul satului, la Zăpostitul al mic *au* al mare, atunci când se joacă Marga. La Zăpostit, când se face, atunci se face o grămadă mare de lemne. S-a zis că priveghi fără șapte care de leamne nu e! Leamne, *vurghini*, cum e fagu lung și se taie, atâta e de gros! Se bate un stâlp verde și alea *se chitesc* pe lângă, se încing cu zalili sau cu un *singir* ceva. Se arde focu acesta, se arde și stâlpul ăla, și rămâne grămada de cărbuni. Și se ia cărbunii ăia și se răsfire, se face o suprafață de vreo trei metri cu cărbune. Și atunci se apucă, joacă *ora*, muzica zice, *bandajii* zic, și se dă de pomană la ai morți, cu *ora* aia pe lângă. Joacă, joacă, a *lumit* la cutare, cutare, poate și mai multe pomeni așa să dea *ora* de pomană, se dau și lumânări la ăia care joacă, jucătorii, și după aia s-a oprit cu jucatu și se joacă Marga. Se-ncing băiați viteaji, se-ncing bine cu brăuri și atunci se prind așa unii de alții. Unu înainte, care e vătaf, dar are un *bât* așa de gros și el merge înainte, al de la urmă se prinde cu două mâni de ăsta de la urmă. Și cu una încearcă să încoarde șiru ăsta. Țăla îl trage, ăsta îl încoarde, el se mută și dă comandă, zice: «Sănizi!» [probabil înseamnă «Săriți!】. Și când zice el «Sănizi!», să treacă înainte, dar să nu cadă în foc, și trage, ăștia merg și ei în șir. Da ei strigă: «Piu, piu, piu, piu...!». Dar zice vătaful: «Nu vezi!». Toți se stălesc! Stau atâta câtă vreme, dar atunci cade comanda: «Soare!» «Sănizi». Iar merg așa mai multe ori cu «Soare!», «Piu, piu!»... La urmă se rupe *ora* asta a lor, Marga i se zice, [este] fără muzică. Atuncea încep să..., dar și când se încoardă unu, trece prin focu ăla. Asta ca [bulgarii] la *nestenari*, grecii zic *anestenari*, e aproape cu treaba asta, că când se-ncoardă și se rupe treaba asta, ăsta n-are unde să fugă; [ca] să nu cadă, el trece peste cărbune, numa nu trece desculț ca *nestenarii* [care] joacă pe cărbune și nu e nimica. După aia se rupe *ora* asta și atunci se prind de mână câte doi și săr peste foc, și câte unu câte unu... *Ama* care e mai viteaz se ia doi fărtați de mână și săr peste asta trei metră... Am filmat asta!”

„Lăutarii cântau la *pețanii*, șezători, la priveghiuri. Priveghiul nu e aia ce e la dumneavoastră, priveghiul e foc mare cu *vesălie*. Se făcea la Zăpostitul al mic, la Zăpostitul al mare. Zăpostitul – când încep Păreasimile. Pe urmă, la Troiță, de Rusalii, la Duminica Mare. Sau se face dacă moare cineva fără lumânare, au că piare din pușcă, cumva piare, și atunci îl scoate [sufletul] la lumină, se face priveghi cu muzică. Acolo e și pomană lângă, se joacă *ora* pe lângă, toți se *lumeaște*. La Brestoț nu s-a făcut fieunde, numai pe hotaru unde se-ntâlnesc trei *sace*, pe hotar se adună leamne din trei *sace* și se face”.

Sântoaderul: „O săptămână întreagă, nu se fluieră, nu se cântă, nu se lucră la lână, nu se lucră la fier, toată vremea. La noi nu [se întrec caii], dar la Craina da”.

Floriile: „La Florii numai ce se scot *dârzele* fetelor să [se] vadă ce au lucrat și iar afumăm. Și atunci iar facem focu, adunăm și facem fum. Eu cu mama mea [faceam aici] lângă fântână. Scoatem masa, punem colacii, punem o cană cu apă și ea *lumește*, eu aprind bojii ăia”.

Joia Mare: „La Joimari se face acolo, se fac focuri. Și între ușă se face. Și la Mătcălău se fac focuri la *ogaș* sau la izvor, pe lângă râu, și se cântă ai morți. Cu boj au cu crengi de prun. Se culege miercuri până în Joimari. Joi dimineață de noapte se iasă afară, iară nouă colaci cu gaură, lumânare, apă și se aprinde focu ăla și se *lumeaște*. La noi numa unu se face, noi îi zicem priveghi. Dar la Zlot i se zice focuri reale, că fac trei, de ai vii, de ai morți și nu mai știu de mai care”.

Joimărica: „Joimăriți, dar nu știu în ce zi s-a făcut. Bărbații s-au îmbrăcat ca țigăncile, așa s-au prefăcut cu *iajini*, au mers cu troc și în troc au pus cenușă și peste cenușă au pus cărbuni și a mers de la casă la casă și *s-a spăimântat* fetile, că dacă n-o lucrat, atunci a doua oară când vine anu, ne bagă mâna în cărbune. Asta a fost educația! Atunci fetele au lucrat, de mici au învățat să toarcă, să răsucescă, să năvădească, să țeasă”.

Roșirea ouălor: „Numa la Vinerea ouălor, nu în altă zi! Noi nu cunoaștem vorba Vinerea mare înaintea Paștelui. Vinerea mare, pentru noi, e Sfânta Paraschiva”.

Glia verde la prag: „Iarba vie [îi zicem]. Noi tăiam glia cu iarbă cu tot și o puneam la prag și într-un *paar* punem vin roșu și albuș și gălbenuș de la Vinerea ouălor, ou roșu trebuie să fie, îl spargem. Luam floare de corn, că cornu mai întâi înfloare primăvara, și urzică. Și punem, mestecăm, și cu toate astea ne întorcem către răsărit și zicem că luăm Paștele. Atunci ne facem cruce: «Paștele să luăm, Paștele să ajute!» Și ne învățăm așa cum se-nvârtește pământul. Și-ncă odată, și-ncă odată, de trei ori. Întâi gazda cășii, pe nevastă-sa, pe copii, toți pe rând iau Paști. Când iau Paștili, fac un pas către soare, încă o dată un pas către soare, și încă o dată un pas către soare. La *metoniciani*, sub glie pun fieru de plug *au* săcurea *au* ceva metal. Noi nu! Și la urmă nu știu cât ținem glia asta, după ce a trecut o vreme, Paștili al mic sau nu știu când, luăm glia, că ea nu s-a spart că e armată cu iarbă, și o întorcem acolo de unde am luat-o”.

Mătcălăul: „O zi mare, sârbii n-au. Ea e a doua [zi], marți, după Paști. Noi o serbăm cu focu ăla, dar îi zicem Mătcălău, luni seară. Din seara asta până seara viitoare. Luni seara se face priveghi, ca la Joimari. Cât e satu de mare, la toate casele foc, foc, foc. Mă duceam câteodată, în ziua de Sămți, de Blagoveșteana, către Belgrad. Și când cobor spre Timoc eu știu care-s căși rumânești, că în toate cășile rumânești se face fum să apere de *ale*. Mai întâi se adună printre ușă, prin grădină, se adună gunoiu, frunzăli, iarba. Și atunci se dă foc și e încă primăvară, nu e prea uscat și face fum și se afumă pomii ca să nu dea *ale*, năpârci, șerpi”.

Rusaliile: „La Rusalii a fost mare lucru, dar nu la noi atâta! Atuncea s-a jucat Marga, atunci s-a făcut mare priveghi. Și atuncea, iaca, coincidența cu *nestenarii* și *anestenarii*, tot cultul ăsta al lui Dionis! Călușarii în Oltenia, Rusalii la noi, *nestenarii* la bulgari, că i-a primit din Trachia și, când s-au mutat grecii din Trachia acum, în preajma Sălunului [Salonicului] sau nu știu unde, ei au luat și jocul ăsta, când joacă pe cărbuni ca și bulgarii”.

GLOSAR

- ADETURI s.n. pl. – obiceiuri
 ALE s.f. pl. – năpârci, șerpi
 AMA (var. *ma*) conj. – dar
 ASCULTĂTORI s.m. pl. – oameni care
 ajută la nuntă
 AU conj. – sau
 BANDAJI s.m. – trompetiști
 BANDE s.f. pl. – formație de
 trompetiști
 BĂRBĂȚESC adj. – masculin
 BĂRGLĂ s.f. – parte mobilă a
 războiului de țesut care susține
 spata
 BĂȘNIT, S-A ~ vb. – s-a împrăștiat
 BĂȚ s.n. – băț
 BERECHET s.n. – rod bogat
 BIZER s.n. – cârpă
 BLEASTEMĂ v. ind. prez., 3 sg. –
 blestemă
 BORÂNDĂU s.n. – mâncare care se
 face la Crăciun, ciulama
 BUIA s.n., pl. *buiage* – plantă
 neroditoare
 CAPU MURGULUI – amurg,
 asfințirea soarelui
 CÂNTĂ, SE ~ vb. ref. – se bocește, se
 jelește la mort
 CĂSCIOARA s.f. – placenta, casa
 copilului
 CĂZANE s.n. pl. – vase mari din
 metal, folosite pentru pregătirea
 mâncării la nuntă
 CEICA s.f. – mătușa
 CHEVAP s.n. – friptură la frigare
 CHITĂ 1. s.f. – buchet de flori; 2. s.n.
 – denumire dată peștitului în satul
 Metonița
 CHITIM vb. – împodobim
 CIRINIE s.f. – tavă mare ca tipsia,
 făcută din pământ, de copt pâinea
 pe cărbuni sau pe foc deschis
 CINGIRE s.f. – tigaie

- CINSTEA s.f. art. – preparate culinare aduse de către nuntași la nuntă, pentru a se consuma la masa mare
- CIOBĂRNEAC s.n. – băț lung pe care se ridică ciubărul
- CIOC s.n. – lingură de lemn cu măsura de 40 de mililitri
- CLOȚĂ s.f. – cloșcă
- COLEAȘĂ s.f. – mămăligă
- COLINDREȚI s.m. pl. – 1. colindători; 2. colăcei preparați în Ajunul Crăciunului și oferiiți colindătorilor
- COPII s.m. – băiat
- CRĂȚEAN s.m. – piesă femeiască din portul popular, fustă
- CROȘNIATĂ adj. – legată, prinsă cu legătura (*croșnia*) leagănelului de purtat în spate
- CREDEAREA s.f. – credința
- CUȘIE s.f. – sămânță de grâu
- DANȚ s.n. – dans
- DĂRZARI s.m. pl. – oameni care duc țesăturile din zestrea miresei
- DĂRZE s.f. pl. – țesături pregătite pentru zestre
- DE LOC loc. adv. – imediat
- DRUGĂ s.f. – știulete de porumb
- DRUMAȘ s.m. – călător
- DRUSTA s.f. – însoțitoare a miresei
- DULCEȚURI s.f. pl. – prăjituri, dulciuri
- ETE intr. – uite, iată
- FĂCUT, S-A ~ vb. – s-a născut
- FĂRBUIE, SE ~ vb. – se vopsesc
- FEMELIE s.f. – familie
- FRAS s.n. – crampe la copil
- GHENERAȚII s.f. pl. – generații
- GLOATĂ s.f. – copil mic
- GOST s.m. – oaspete, invitat
- GOVIE s.f. – mireasă
- GREOANE adj. – însărcinată
- GRINDEIU s.n. – bârna principală care asigură rezistența acoperișului, grinda casei
- GRINDII – obiceiul în cadrul căruia moașa ridică copilul la grindă, în ziua de Sfântul Vasile, în primul an de viață
- IAJINI s.f. pl. – haine schimbate, îmbrăcăminte
- IMANE s.n. pl. – locuri de pământ
- ÎMPEȚEALĂ s.f. – logodnă
- ÎMPOMĂGEȘTI, SĂ ~ vb – să ai descendenți, să ai copii
- ÎNCĂRCATĂ adj. – însărcinată
- ÎNFOCHEAZĂ (JOCUL), SE ~ vb. – se încinge jocul
- LAPĂDĂ vb. – lasă, aruncă
- LEAGĂN s.n. – sicriu
- LOC s.f. – parcelă
- LOPOTIȚA s.f. – lopățiță de lemn, cu care se întoarce friptura
- LUICĂ s.f. – leagăn
- LUMEȘTE, SE ~ (var. *lumeaște*) vb. ind. prez. 3 sg. – urează, menește
- MAISTORI s.m. pl. – muncitori, tâmplari
- MĂLDĂRIM vb. – aprindem
- MĂSAI (var *masai*) s.n. – față de masă
- MÂTCĂ s.f. – băț cu care se bate laptele
- MEASTECĂ, SE ~ vb. – se amestecă
- METONICIANI s.m. pl. – locuitori ai satului Metovnița (Metovnica)
- MNIARE s.n. pl. – mere
- MNIARE DE STUP s.f. – miere
- MORMINȚI s.n. – cimitir
- MORONI s.m. pl. – moroi
- MOȘONIU s.m. – soțul moașei
- MUIARE s.f. – muiere

NEGUREAZĂ vb. – întunecă
 NESTENARI (var. *anestenari*) s.m. pl.
 – dansatori din Bulgaria sau
 Grecia, care trec desculți peste
 cărbunii aprinși
 NIMA pron. neg. – nimeni

OARĂ s.f. pl. – pășari de curte
 OGAȘ s.n. – izvor
 ORĂ s.f. – horă

PAAR s.n. – pahar
 PĂR s.n. – ață din haină
 PEȘCHIR s.n. – prosop, ștergar
 PETRECĂTURA s.f. – cântec de
 petrecut mortul
 PEȚENIE s.f. – pețit
 PINGĂ (var. *pângă*) prep. – pe lângă
 PIPARCĂ s.f. – ardei
 PITULAT adj. – ascuns
 POLIC s.n. – vas de ceramică în care se
 servește vinul
 PONOURI s.m. pl. – copiii care vor
 veni, moștenitori (după sârb.
prinove)

POSTAUĂ s.n. – albie
 POTEACA s.f. – potecă
 POVASTA s.f. – poveste
 PRIPAȘ s.m. – purcel fript la frigare,
 dus de oaspeți la nuntă, socotit ca
 dat cu împrumut
 PROSTIT adj. – iertat
 PROSTĂRE s.f. – obicei la
 înmormântare care presupunea ca
 cei din familie să-și ceară iertare
 de la cel mort

PROTA s.m. – preot
 PURTĂREAȚĂ s.f. – haine purtate

RÂNDEAȘTE vb. – rânduiește
 RĂZE s.f. pl. – cârpe

SALCĂ s.f. – salcie
 SĂCRIN s.n. – sicriu
 SĂMBRUȚĂ s.f. – scrijelitură
 SÂNDUC s.m. – ladă de zestre

SCĂLAN s.n. – știulete de porumb
 lăsat pentru sămânță
 SCOBICUR s.m. – măceș, trandafir
 sălbatic
 SCRUMELE s.f. pl. art. – firimituri de
 pâine, care rămân pe masă
 SEMN s.n. – obiect folosit în diverse
 practici magice
 SINGIR s.n. – lanț din fier
 SIRAC s.m. – mei
 SLASTĂ s.n. – dulce, referitor la faptul
 că nu este post
 SLOBOADE, SE ~ vb. 3 sg. – 1. se
 inaugurează, se binecuvintează;
 2. ~ *apa* – ritual care încheie
 obiceiul de a căra apă de pomană
 timp de 40 de zile de către o fetiță;
 3. se aruncă
 SLUCEAȘTE, SĂ ~ vb. ind. prez. 3 sg.
 – se întâmplă

SOROCEA, SE ~ vb. – se ura
 SOVON s.n. – voal al miresei
 SPACMĂ s.f. – lână bună de dărăcit
 SPĂIMÂNTAT, S-A ~ vb. – s-a
 speriat, s-a înspăimântat
 STAROICA s.m. – bărbat cu atribuții
 speciale în cadrul nunții, staroste
 STAROICHIȚA s.f. – femeie cu
 atribuții speciale în cadrul nunții
 STAT s.n. – lumânare încolăcită, care
 se aprinde și se pune pe pieptul
 mortului, numită și „măsură a
 mortului”
 STRĂMĂTURI s.f. pl. – resturi din lână

ȘACĂ s.f. – seară
 SACE s.n. pl. – sate
 ȘEȘLIC s.n. – friptură
 ȘIOI s.n. – vas din lemn sub formă de
 lingură, pe care ciobanii îl folosesc
 la măsurat laptele, cioi
 ȘIȘTOARE s.f. – brâu
 ȘOCOTU s.m. art. – titirez, piesă de la
 morile de apă, care permite
 boabelor să ajungă, pe rând, la
 măcinat

ȘOPI s.m. pl. – grupuri de populație care trăiesc în regiunile de vest ale Bulgariei, sud-est ale Serbiei și nord-est ale Republicii Macedonia

TĂLAR s.m. – tip special de colac

TĂMÂNE vb. – tămâiază

TOMITE adv. – tocmai

TUNĂ vb. ind. prez. 3 sg. – intră

ȚARĂ (ca obicei) s.f. – masa de pomană din ziua înmormântării

ȚĂREANI s.m. pl. – nume dat rumânilor din regiunea Timocului, care au trecut Dunărea și s-au stabilit în Serbia

URSAT s.m. art. – hărăzit

VACU s.n. – veacu

VĂRUICI s.f. pl. – surori spirituale

VESĂLIE (var. *veselie*) s.f. – petrecere

VICILI s.f. pl. – vitele

VO adj. nehot. – vreo

VOMOȘEL s.m. – tip special de colac

VRUN adj. nehot. – vreun

VURGHINI s.n. pl. – lemne

ZĂPISTOACE adj. – mărunte

ZDRĂBCEANI s.m. pl. – nume dat locuitorilor din satul Zlot

ZDROBURI s.n. pl. – bucățele

ZDRUMICĂ vb. – zdrobește

ZGRABENI s.m. pl. – resturi rămase de la prelucrarea cânepii, câlți, care nu mai sunt folositoare

ZNAMĂNĂ s.f. – monument funerar

ILUSTRĂȚII



Fig. 1. Emil Țircomnicu, Predrag Balasević și Dragomir Dragić



Fig. 2. Femei cântând *Petrecătura*, în cimitirul satului Metovnica



Fig. 3. Monumente funerare din prima parte a secolului al XX-lea în cimitirul satului Krivelj



Fig. 4. Rumâni (timoceni) în costume tradiționale – fotografie de un monument funerar din cimitirul satului Krivelj